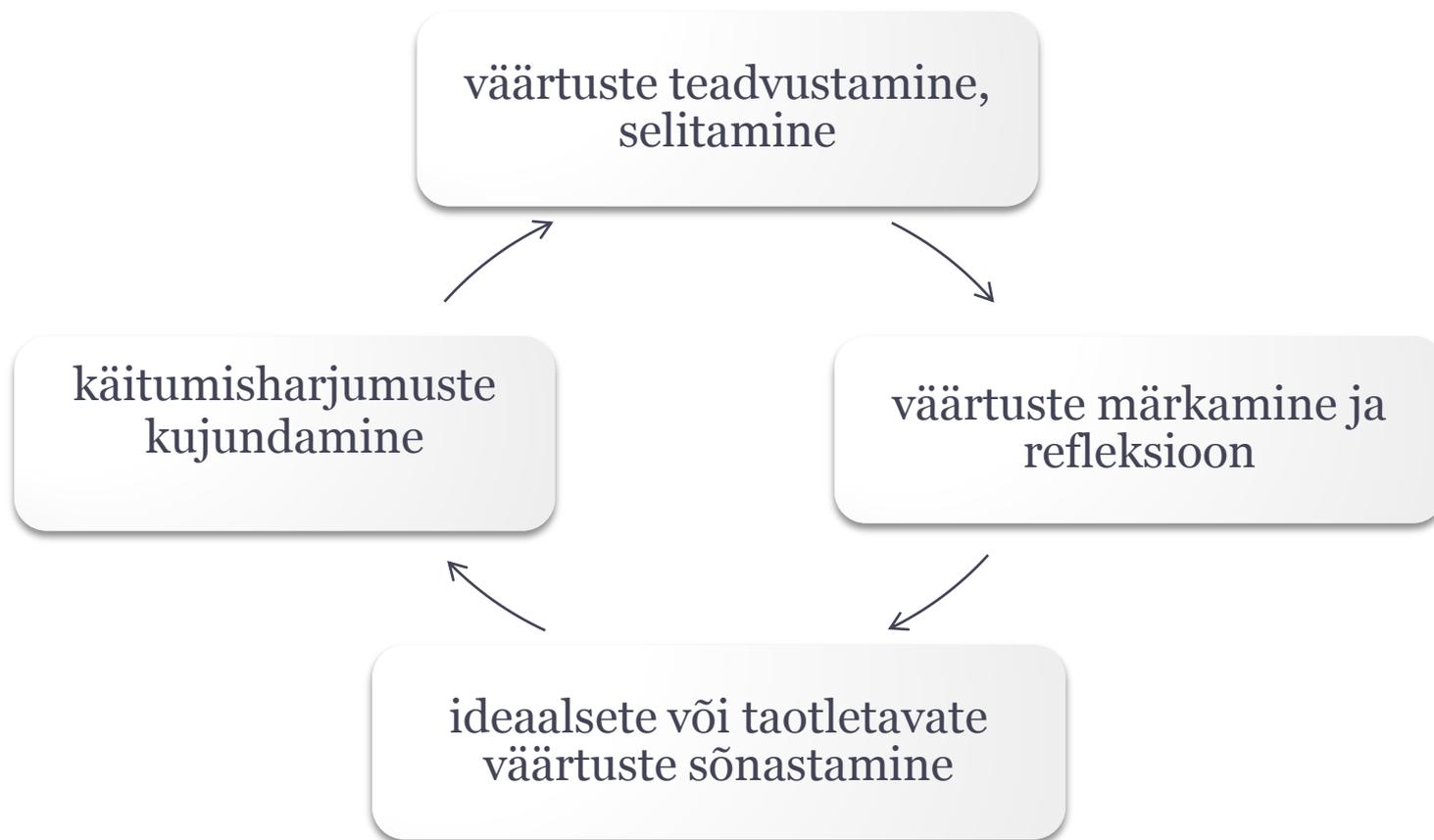

Kooli väärtusarenduse analüüsi võimalused

Halliki Harro-Loit
(TÜ sotsiaal- ja haridusteaduskond)

Olga Schihalejev
(TÜ usuteaduskond)

Väärtusarendus kui protsess

Kolm peamist küsimust:

- Kes, mida, kus, millal ja kuidas juba väärtusarenduse osas teevad?
- Kuhu me (õpetajaskond, õpilased, vanemad) tahaksime areneda?
- Mida me selleks peame tegema?

Tegevus

Ideaalid

Ideaalid - kooli väärtuskasvatuse eneseanalüüsi mudeli alused (2009)

- Mudeli alused koondavad tulemusliku väärtuskasvatuse põhiprintsiipe – mida peab Eesti koolis silmas pidama, et väärtuskasvatus oleks tulemuslik. www.eetika.ee
- Mudeli aluste väljatöötamisel ja arendamisel tehti koostööd paljude osapooltega, sh koolijuhid, õpetajad, Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli haridusteoreetikud ning Haridus- ja Teadusministeerium.
- Alusprintsiipide ettepanekud: Hugo Treffneri Gümnaasium (Anna-Liisa Jõgi), Johannese Kool Rosmal (Küllil Volmer), Rocca al Mare Kool (Rein Rebane, Meedi Neeme), Tallinna Reaalkool (Gunnar Polma, Mai Gross), Tartu Katoliku Kool (Liivi Lõhmus), Tartu Kivilinna Gümnaasium (Karin Lukk, Tiina Teppo), Unipiha Algkool (Lembit Jakobson), Jüri Ginter (TÜ haridusteaduskond), Tiiu Kuurme (TLÜ kasvatus-teaduste instituut), Piret Siivelt (Kaagvere Erikool)

Tegelikkuse analüüsimise metoodika arendamise töögrupp

Anna-Liisa Blaubrück (Tartu Kivilinna gümnaasiumi tugi- ja parandusõppeosakonna juhataja)

Piret Hallast (Oskar Lutsu Palamuse Gümnaasiumi psühholoog)

Helina Harro (Tartu Veeriku Kooli psühholoog)

Halliki Harro-Loit (Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskond)

Nelli Jung (Tartu Ülikooli eetikakeskus)

Külliki Korts (Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskond)

Anu Rannus (Tallinna Kristiine Gümnaasiumi õppealajuhataja ja sotsiaalpedagoog)

Olga Schihalejev (Tartu Ülikooli eetikakeskus)

Piret Siivelt (Kaagvere Erikooli õpetaja)

Kooli väärtuste analüüs

- **MIDA : VK 3 dimensiooni**
  - Väärtuste märkamine, sõnastamine ja selitamine
  - Väärtuste üle arutamine
  - Väärtuste ellu rakendamine
- **KUS**
  - Dokumentatsioonis (arengukavades ja kooli kodukorras)
  - Märgilisel tasandil (logol, teadetetahvli/veebilehe kujunduses ja sisus, interjäär)
  - Rituaalides ja kommetes (vahetunnid, aktused, koosolekud, tänamised, kiitmised)
  - Ainetunnis
- **KUIDAS**
  - Vaatus, küsitlused, eneserefleksioon ja selitus, intervjuud, rollimängud jne jne
- **KES**
  - juhtkond, hoolekogu, õpetajad, õpilased, lapsevanemad, praktikandid

Väärtusarenduse analüüsi 3 omadust

- Analüüsida saab vaid seda, mida oskame märgata
- Väärtusarendus ise on pidev protsess ja analüüs on pigem kriitiline tagasiside ja õppimine kui numbriliselt mõõdetav kokkuvõte saavutustest
- Analüüsides kooli väärtuskasvatust tuleks teha vaid neid järeldusi, mida kasutatud andmed ja meetod võimaldavad

Õpetaja on võtmeisik

- Õpetaja enda väärtuste analüüs/refleksioonioskus
- Õpetaja oskus märgata väärtuste avaldumist
- Õpetaja oskus suunata kolleegide/õpilaste/vanemate (nt. tunnis, väljaspool õppeaega) väärtusselgitust
- Õpetajate oskus ja motivatsioon osaleda väärtusarenduses meeskonnana
- Õpetaja oskus ja võimalus analüüsida väärtuste aspektis kooli juhtimist

Meetodid

- Entograafiline vaatlus: vaatleja võib olla nii ekspert, aga vaatlusülesandeid võib anda ka õpilastele (vaadelda saab nii sisekujundust, söögivahetundi kui valentinipäeva tähistamist)
- Grupiintervjuud (nii informatsiooni saamiseks aga veelgi enam väärtuste üle artulemise võimalusena)
- Konverentsid, konkursid, rituaalide refleksioon
- Erinevate tekstide analüüsid
- Standardiseeritud küsitlused
- Väärtusmäng, draamapedagoogika - koos refleksiooniga

Analüütiline kompetents

- Teadmused koolis tekivad tasapisi, oluline on seda hoida
- Kaasake inimesi, kes on motiveeritud õppima sotsiaalteaduslikke uurimis- ja analüüsimeetodeid
- Kaasake praktikante
- Mõelge, millist tüüpi analüüsi jaoks on teil oskused majas olemas ja mis tüüpi analüüsi oskusi vajaksite juurde?

Õpetajate väärtuskasvatuse alase pädevuse arendamine õpetajakoolituses (VÄÄRTUSED)

Uurimisprojekti kestus oktoober 2009-oktoober 2011

Grandihoidja prof **Margit Sutrop** (TÜ),

Dots **Halliki Harro-Loit** (TÜ), kand **Jüri Ginter** (TÜ), dots **Tiiu Kuurme** (TLÜ), dr **Olga Schihalejev** (TÜ), MA **Nelli Jung** (TÜ) jt

Uuringu eesmärk

- mida tuleks teha, et õpetajakoolituse lõpetajad suudaksid ja tahaksid praktikas tõhusalt täita õpetajatele pandavaid väärtuskasvatuse (VK) alaseid ülesandeid.
- *status quo* ja parandusettepanekud, kuidas noored õpetajad:
  - tunnevad oma ainesisuga seotud väärtuskasvatuse võimalusi;
  - valdavad väärtuskasvatuse metoodikaid;
  - toimivad reflekteerivate praktikutena.

Tegevused

- 1) õpetajakoolituse õppekavade analüüs;
  - Grupiintervjuud õpetajakoolituse programmijuhtide ja õppejõududega; väikesemahulised semistruktureeritud intervjuud koolis töötavate tegevõpetajate- praktikajuhendajatega.
- 2) õpetajakoolituse üliõpilaste väärtuskasvatuse alase pädevuse testimine koolipraktika käigus;
  - Pilootkursus - uuritakse, milliseid võimalusi on erinevates koolides väärtuskasvatuseks; katsetatakse metoodilist materjali.
  - Standartiseeritud küsitlus (I ja II osa)
- 3) eelnevatest etappidest saadud andmete alusel ettepanekute kujundamine õppekavaarenduseks.

Pilootprojekt erialapraktikas

□ Seminarid

- VK mudelid maailmas; VK riiklikus õppekavas; Koolikultuur; Väärtuskonfliktid koolikontekstis; Tunnianalüüs.

□ Praktika

- Koolikonteksti analüüs (sh märgiline tasand, erinevad rituaalid ja kombed, käitumise ja suhtluskultuur, arengukavad ja kooli kodukord)
- Ainetund, klassijuhatajatööd ja koolis toimuvat huvitegevust.
- Eneseanalüüs
- Iga aspekti hinnata 3 VK dimensiooni lõikes
  - väärtusi märkama ja sõnastama; väärtuste üle arutama; väärtusi praktiseerima.

□ Lõpuseminar

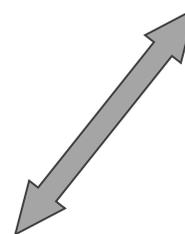
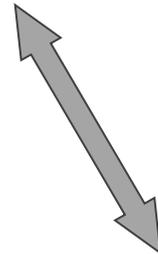
Väärtuskasvatuse dimensioonid

Kognitiivne:

enda ja teiste käitumise, kontekstide ja kultuuri teadmine ning mõistmine, ka analüüs ja kriitika

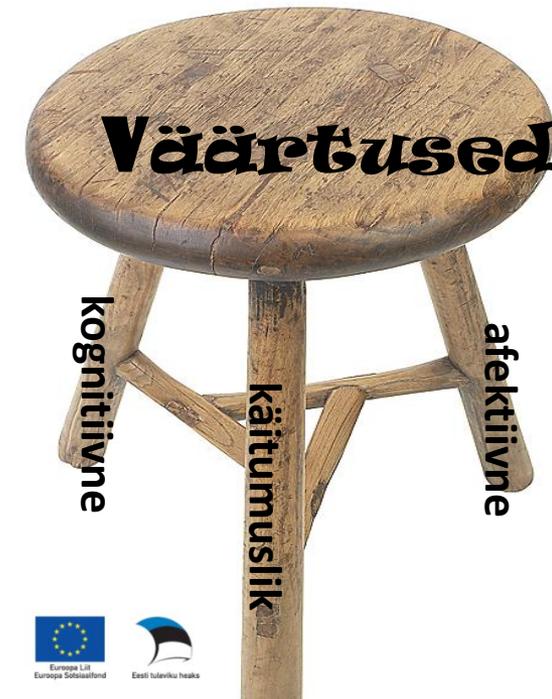
Afektiiivne:

kogemuse refleksioon, omaksvõtt, häbi ja süü, empaatia, vastutustunne, julgus ja motiveeritus

Tegevuslik:

otsustamine ja tegutsemine, harjumuslikud käitumised

1. Väärtuste märkamine, sõnastamine ja selitamine

- Kuidas suunatakse õpilasi väärtuste avaldumist igapäevaelus, otsustes jne *märkama*?
- Kuivõrd sõnastatakse ja väljendatakse väärtusi?
- Kuidas on õpilastel võimalus saada teadlikuks oma väärtustest?
- Kus ja kuidas on õpilastel võimalus reflekteerida oma väärtusi ja neid kujundada?

2. Väärtuste üle arutamine

- Kuidas õpetatakse õpilasi väärtuste üle *arutlema*
  - Kas mu teod on head?
  - Milliseid tagajärgi need toovad, kes ma olen, kui mul on need väärtused?
  - Kuidas suunatakse neid mõtlema keerulisemates mõttestruktuurides?
- Kuivõrd arutatakse / põhjendatakse väärtusi?

3. Väärtuste ellu rakendamine

- Kuidas suunatakse õpilasi oma väärtusi *praktiseerima*?
- Milliseid väärtusi ja käitumiskalduvusi kujundatakse?
- Millist tagasisidet ja kuidas õpilastele antakse nende tegevuse, suhtumiste ja hoiakute osas?
- Kuivõrd toimib kiiduväärse märkamine, hea kogemuse tunnustamine ja konstruktiivne kriitika?
- Millal ja kuidas reageeritakse kooli väärtusruumiga sobimatule käitumisele ja kuidas antakse eksinule võimalus seda korrigeerida?
- Milliseid väärtusi peegeldab suhtlemisviis (õpetaja-õpetaja, õpetaja-õpilane, õpilane-õpilane)?
- Kuivõrd on kollektiiv sidustatud ja üksteisest hooliv meietundega kogukond?

Väärtustamise tasandid

Näide: motivatsioon

- *Toimub esimene tund, kui sisse astub Klassijuhataja, kes tahab üle vaadata, kui palju tal puudujaid on. Loeb vaikselt, kui üks noormeestest annab tagasihoidlikult märku:*
- *„Õpetaja, kas näete, ma olen ka esimeses tunnis:“ Õpetaja ei reageeri.*
- *Noormees natukene julgemalt juba: „Õpetaja, te lubasite mu käitumishinde parema panna, kui ma korralikult esimestes tundides käima hakkan.“*
- *Selle peale mühatab õpetaja: „Ära podise, sa ajad mul lugemise sassi, mis sa arvad, et sinu kohalkäimine on nii tähtis.“*
- *Poisil jääb suu lahti ja kogeleb veel: „Aga oli ju selline jutt...“*
- *Õpetajal on õnnestunud õige number kätte saada ja teatab nüüd juba resoluutselt: „Seda otsustan mina, mis hinde sa käitumise eest saad.“ Ja kõnnib uksest välja.*
- *„Aga ta tõesti lubas,“ ja natuke vaiksemalt „enam ei tule kah.“*

Näide: rüsin

- *5. klassi õpilane jookseb vahetunnis II korruse koridoris ja lükkab oma teelt eest 2. klassi õpilase ning käratab, et mis too ees koperdab. Seda pealt näinud õpetaja haarab aga koridori otsas poisi kratist kinni ja käratab kõva häälega, et mis too endast mõtleb, et endast väiksemaid tõukab. Kas kodus pole õpetatud, et joosta ei tohi ja veel vähem tõugelda.*
- Tõugatud väike noor tunneb, et pahandada sai poiss just tema pärast; õpetaja on suur ja võimas ning tunneb ennast koridori kuningana – kui ma ütlen, et ei või, siis ei võigi; poiss aga jääb teiste ees häbisse – ei suutnud ikka kõva mees olla ja eest joosta. See oli näide, kus väärtusi ei märgatud üldse.

Näide: kommipaberid

- *Lapsed hakkavad pärast kuuenda tunni lõppu koju minema ja direktress jalutab trepist alla. Ta märkab kahte koolikotiga 4. klassi õpilast, kes kõnnivad mööda kommipaberitest, mis maas on. Direktress küsib neilt selle peale, kas tüdrukud nägid, mis maas on. Viimased vaatavad algul üksteisele otsa ja siis korra seljataha ning näevad pabereid.*
- *Direktress aga lausub seepeale nõnda: „Tüdrukud, korjame paberid maast üles eks? Mina korjan alati, sest ma tahan, et minu ümber oleks puhas koolimaja. Teie ju ka, eks?” Ja võtavadki tüdrukud paberid üles, viskavad ukse kõrvale prügikasti ning direktress ütleb neile naeratades: „Aitäh ja meeldivat päeva!”*

Näide: koolipäeva algus

- *Hommikul tervitab õpilasi kooli saabumisel üks õpetajatest. Kuna garderoob on kohe ukse vastas, peab üks õpetajatest seal alati korda.*
- *Üldiselt on nii, et kui õpetaja ise naeratab, võtavad ka õpilased seda kui üht meeldivat päeva alustamist. Kahjuks on aga suuremale osale õpetajatele tegemist pigem ühe kohustusega kui meeldiva päeva alustusega.*
- *Mina hakkasin sellist garderoobis olemist hindama siis, kui nägin hommikuti ühte oma pisikest tuttavat, kes mind nüüd alati kallistusega tervitab. Tõeliselt mõnus. Ja üheksandikega, keda ma hästi tunnen, oleme paar korda ajalehte sirvinud. Seega mina olen oma suhtumist juba muutnud.*

Küsimusi, mida peaks küsima iga kool ja õpetaja

- Milliseid käitumiskalduvusi toetame? Kas õpilased saavad kujundada head iseloomu teisi aidates?
- Kas ja milliseid väärtusi sõnastame? Kes sõnastab?
- Kas lapsed saavad reflekteerida, millised on nende väärtused? Kas ja kuidas nendega arvestatakse?
- Kas väärtuskasvatus meie koolis on pelgalt dressuur või on kohta kriitiliseks analüüsiks?
- Õpetajana
  - Mida väärtustan?
  - Lõhe ideaalide ja tegelikkuse vahel – mida õpilased tajuvad?
  - Mida väljendavad minu meetodid, tagasiside, suhtlemisstiil?